

Світло, коли переживаєш його зсередини, засліплює. Це те, що можна назвати коханням з першого погляду, наче удар блискавки. Воно існує, я його зустрічав. Багато разів. Точніше, «удар ночі», бо блискавка без ночі... Потрібна ніч. Ніч священна. І от вона приходить, з усім, що там відбувається. Я її пишу. Я суворо дотримуюся ночі. Це вельми унікальні враження. Я — ніч.

Знову ж таки те, що важить, — це зустрічі сингулярностей. Вони абсолютно не поглинаються формальним соціальним тлом. Усе це відбувається в глибокій таємниці. Нічого без таїни. Балаканина, фальшиві освідчення, різні глухі кути самозакоханості, щоб блиснути чи дати почути те, що не буде сказано. Світло засліплює. Цікаво, що це вимагає бути просвіченим, це процес пізнання. Знати те, що вас засліплює. У моєму випадку це сталося дуже швидко, і це, мабуть, сингуляризує мене. Що таке сингулярність? Якщо читати визначення зі словника, ми перебуваємо, хочемо чи ні, в просторі, який називається простір-час. І живемо в квантовій механіці, яка вислизає від нас усіма своїми математично-фізичними пружинами, але ми знаємо, що завдяки

складанню рівнянь, які якнайближче стосуються простору-часу, ми відкриваємо неймовірні речі, наприклад, приходимо до Оппенгеймера, і отак змогла вибухнути атомна бомба. І ми досі про це говоримо. Простір-час — це просто чотиривимірний простір (я читаю визначення), точки якого — події. Тому нам доведеться жити в цьому чотиривимірному просторі. Але є також чотири виміри часу. Перші три — це минуле, теперішнє і майбутнє. І четвертий, який дає перший. Отже, ми в четвертому вимірі... Люди висміювали Пікассо, коли він намалював «Авіньйонських панянок» — спогад про барселонських повій, до яких він учашав. Пікассо був дипломованим фахівцем з еротизму. Тут точки є подіями. Жити з відчуттям, що постійно відбуваються події, не обов'язково масштабні, часто крадькома. Оце і є мистецтво. Це наука про події. Література теж це, звичайно. Або поезія. Також. Або живопис, музика. Четвертий вимір.

Тепер я говорив про «сингулярності». Чи зустріне одна сингулярність іншу? Чи ні? Ми можемо жити дуже добре, ніколи не стикаючись із сингулярностями або не усвідомлюючи, що самі є сингулярністю, яка цілковито уникає всякого спрощення, тому що це місце, де мова діє з найбільшою силою, у всіх її формах. Сингулярність, згідно з визначенням у словнику, — це точка простору-часу, де кривина просторово-часового континууму стає нескінченною. Ось чому від «Такий як є» (*Tel Quel*) можна перейти до «Нескінченності» (*L'Infini*). І тому я був дуже здивований, коли Домінік у 1980 році написала книжку під назвою «Нескінченність удома» (*L'Infini chez soi*). Отож мені залишилося тільки змінити назву журналу «Такий як є». Як? У цьому кабінеті, в

якому ви бачите, як я імпровізую цю дивну книжку, це кабінет «Нескінченності». Перший випуск, січень 1983 року, зі зміною видавництва з «Сьой» на «Галлімар». Що таке час? Космос? Тіло? Пам'ять? Народження? Смерть? Любов? Присутність? Мова? Тривога? Щастя? Мрія? Випадок? Забуття? Скільки вас у собі? Один? Два? Три? Погано керований на-товп колишніх «я»? Тепер подивіться на цих двох. Вони в «чужому місті». Ми впізнаємо Венецію, яка в другій половині ХХ століття стала новою реальністю і новим міфом, лабораторією, в якій, для них здавалося можливим зазнати максимуму відчуттів. Музика, кохання, мистецтво, перехожі, кольори, мрії. Весна й осінь, щороку, метроном кохання, вікна на набережну Дзаттере, ліворуч — базиліка деля Салюте, а напроти — острів Джудекка. Одразу ці двоє головних персонажів ніби мертві, наділені життям, відмінним від хронологічного. Що відбувається навколо них? Нічого чи радше безліч магнетичних нічого, як в «Уліссі». Вони спостерігають, вони відчують, наче жили століття тому, двоє сингулярних мандрівників, що вийшли з психологічної механіки й сексуальної суперечності, об'єднані певною *тишею*. Писати, дивитися, сміятися, мовчання. Завжди. Але, так, у письмі, звичайно, є сміх. І є крик, але тут протилежність крику чи крик радості. Вони — це, можливо, ви. Або ми, Домінік і я. Двоє сингулярних мандрівників.

*

L'INFINI

Littérature / Philosophie / Art / Science / Politique

ÉDITORIAL

Philippe Sollers, *Paradis*

Norman Mailer, *Conversation*

Stéphane Mosès, *Un inédit de Franz Rozensweig*

Franz Rozensweig, *Le Secret formel du récit biblique*

Julia Kristeva, *Mémoire*

Alain Finkielkraut, *La Réprobation d'Israël*

Laurent Dispot, *Trois Führers pour Hitler*

René Girard, *More than fancy's images*

Marcelin Pleynet, *Shakespeare in progress*

Pierre Guyotat, *A la sueur de mon sexe*

Daniel Sibony, *La Peur*

Ph. S., *Aragon*

Jeffrey Mehlman, *Lettre*

1

Hiver 1983

Усі мої важливі зустрічі були зустрічами сингулярностей. Коли відбувається справжня зустріч, виникає викривлення, яке передбачає сингулярність у сенсі простору-часу; і це можна перевірити в усіх реальних зустрічах, хоч чоловіків, хоч жінок. З жінками це починається дуже рано. Чотирнадцять років, з Євгенією, баскою з іспанського боку. Далі Домінік. Потім Юлія. Це ті, що можна визнати, оскільки вони відомі, але далі залишаю список відкритим для можливих біографів. Що ж до чоловіків, то тут також дуже швидко починаються зустрічі з сингулярностями. Перший, з ким я дуже товаришував, аж до того, щоб провести конференцію про нього в Сорбонні, коли я мав двадцять два роки, був Френсіс Понж. Пізніше ми сварилися, бо він не зрозумів, що я робив у 68-му, сварки між нами мали вочевидь політичний характер. Але, зрештою, він був моїм великим другом. «Такий як є» ми створили з ним. Що зовсім не сподобалося проникливому Полану, який вважав, цілком справедливо, що журнал стане суперником НРФ*. А НРФ переживав важкі часи

* «Нувель ревію франсез» (Nouvelle Revue française) — французький літературний часопис, видається з 1909 року у видавництві «Галлімар», головний редактор у 1953–1968 рр. — Жан Полан.

за Полана. Згодом було кілька перезапусків, але в офісі, де я зараз перебуваю, усе той самий фірмовий папір для листів, НРФ. Отже, Френсіс Понж. Але той, хто справив на мене найбільше враження, справді надзвичайне (хоча й Понж мене дуже вразив), хто приходив під вечір до видавництва «Сьой» на вулиці Жакоб, у кабінет журналу «Такий як є», сідав і дуже мало говорив, але випромінював світло своєю присутністю, — це не хто інший, як Жорж Батай, я дуже часто про нього думаю. Його елегантність, його голос. Я прочитав його «Внутрішній досвід» у вісімнадцять років, у Бордо, і цей твір назавжди залишився зі мною, а в журналі «Такий як є» я опублікував його фундаментальний текст «Лекції про незнання». Пам'ятний також семінар у Серізі 1972 року «Назустріч культурній революції, Арто-Батай», а Антонен Арто — іще один важливий персонаж. Мене навіть засудив французький суд за публікацію його виступу у «Вйо-Коломб'є». Звідси дуже глибока й дуже жвава дружба з Полею Тевенен, яка тримала ключ до цієї запаморочливої пригоди. Я переклав з нею тексти іспанською, видані в Мексиці. Але повернімося до Батая. Який він був? Вельми гарний, дуже мовчазний і, як би сказати, палкий у спокійній манері, дуже спокійний. І особливо коли він говорив такі речі: «Розумієте, у старших класах мене називали хуліганом». Він говорив тихо. Або з відчутною іронією: «О, певно, що навряд чи можна піти в мудрості далі за Моріса Бланшо». Це було дуже суворе судження, тим більше що Бланшо ніколи не припиняв користувати з Батая, цією чудовою історією, коли Батай, опублікувавши «Мадам Едварду», шедевр, який треба читати й перечитувати, з епіграфом Гегеля:

«Смерть — це найжахливіше, тож для того, щоб утримати мертве, потрібні якнайбільші зусилля»*, — думає писати продовження. І Бланшо, глибоко в душі дуже пуританський, вигукує: «А оцього не торкайтеся!» Гегель мислитель Французької революції, отже, смерті. Батай, Ніцше. Ах, ось. Немає нічого зворушливішого, ніж перечитувати «Меморандум» Батая та його добірку цитат Ніцше. Ніцше, якого він зрозумів, особливо за часів руху «Контратака» проти нацистської фальсифікації Ніцше, сестри Ніцше й Гітлера тощо. Він негайно зрозумів, що абсолютно необхідно контратакувати й захищати Ніцше від грубої фальсифікації. Грубої, але так чи так актуальної, я знову чую кубинського журналіста, якому кажу про Ніцше. А він мені: «У нас, на Кубі, його досі вважають фашистським автором». Батай був дуже зворушливим: «Сміх над всесвітом звільнив моє життя. Я рятуюся від гравітації, сміючись». Або от іще, з «Винного» ці фрази: «По правді кажучи, я не що інше, як сміх, який мене бере. Безвихідь, у яку я занурююсь і в якій я зникаю, — це лише безмежжя сміху...» Диво. Я знову бачу його, ми були в Пре-о-Клер, пили каву, і входить — о диво! — Андре Бретон, і сідає за інший столик. Андре Бретон, якого я навідав був після того, як попросив про дещо для «Такий як є». Я хотів, щоб він відповів на один запитальник, але він не хотів, він увесь час надсилав мені листи такого змісту: «Я не маю часу вам відповідати». Я прийшов до нього на вулицю Фонтен, його я теж бачу дуже ясно, його надзвичайну галантність, точну манеру висловлюватися. Найкращу присвяту

* Гегель «Феноменологія духу», переклад П. Тарашука.

з приводу перевидання «Маніфестів сюрреалізму» 1962 року у видавництві «Повер» я отримав від нього. Своїм тонким почерком він написав синім чорнилом: «Філіппу Соллерсу, улюбленцю фей, Андре Бретон». Думка експерта. Інша, дуже дорога мені присвята, від Арагона. Я досі зберіг цю його брошуру з журналу «Коммерс», яку він мені подарував, окремий передрук його раннього тексту: «Хвиля мрій» — уривок із «Протистояння нескінченності»: «Філіппу Соллерсу від одного з його курсантів». Ось так про зустрічі чоловічих сингулярностей. Звісно, були й інші, зі сварками, наприклад, із Деррідою чи Альтюссером, якого я намагався переконати не вдаватися до процедури електрошоку, пов'язаної із застосуванням літію, але він однаково пішов туди. Ми мали з ним приємні прогулянки. Якось я телефоную йому, щоб домовитися про зустріч, і натрапляю на його дружину, Елен Рітманн-Легосьєн (останнє — її ім'я в русі Опору). Її було задушено вранці 16 листопада 1980 року в квартирі у Вищій педагогічній школі. Це серйозно, філософ, який задушив свою жінку... Він дав пояснення в біографії «Майбутнє триває довго», його не засудили. По телефону Елен каже мені: «Вам не варто писати Луї, тому що...» Отож вона відкрила його пошту, що надзвичайно мене вразило. Вона була затята комуністка, значно догматичніша за нього. Бачте, це війна. Отож завжди доводилося воювати на кількох фронтах одночасно, що вимагає свого роду нервової віртуозності. Ти цілком можеш бути письменником, живучи у своїй вежі зі слонової кістки з дещо вузьким історичним баченням, і тоді ти отримаєш пошану, якої я ніколи не міг отримати, тому що я на неї не заслуговую. Як Жульєн Грак,

з обов'язковою прощею в Сен-Флоран-ле-Вйей* і «Плеядами»** за життя. Це не мій стиль. Тому я за суперечності й війну. Звідси моя погана репутація загалом, дуже сумбурна. Але ця погана репутація захищає мене, це моя свобода. Іноді я навіть хвилююся, тому що треба відновлювати погану репутацію. Але не скажу, що в мене бувають великі періоди пригнічення. Мене весь час сповнює радість. Якщо трапляється якийсь момент занепокоєння, я вмикаю музику, і воно одразу зникає. Гайдн, Бах, Чечілія Бартолі, Марта Аргеріх, Монтеверді, Моцарт. «Немає такого нещастя, — каже Монтеस्क'є, юним учнем*** якого я є, — від якого мене б не позбавили пів години читання». Це країна, звідки я родом, Монтень у своїй книгарні, як він її називає, Монтеस्क'є у своєму замку чи Стендаль в Італії.

*

* Рідне місто Жульєна Грака.

** Ідеться про «Бібліотеку Плеяди» — найпрестижнішу французьку книжкову серію.

*** Цілком імовірно, відсилання до картини «Юний учень» Франсуа-Юбера Друе (1727–1775).

Повернімося. Коли відбувається щось суттєве, час тут і прагне, відповідно до кривизни простору-часу, стати нескінченним. Мої партнери завжди були унікальними зустрічами, які торкалися суті, чому є докази, письмові у випадку Домінік. Але є багато інших доказів, неписаних. Ми не повинні говорити все. Ми не повинні все записувати. У таємниці може бути певна віртуозність, яку я рекомендую всім, хто знає, про що йдеться у цих справах. Бо якщо не таємно, це відразу безтактність. Суспільство жахає, що є зустрічі в просторі-часі. У «Немає завтра», чудовому маленькому тексті Вівана-Денона, який я прокоментував у «Лицарі Лувру», жіночий персонаж каже в один момент, коли просить оповідача нікому не розповідати про те, що йому відкриється: «Потаємність — моя улюблена чеснота, їй ми завдячуємо багатьма моментами щастя». Потаємність справді вишукана річ, протилежна до того, що заповнило людський простір, відтак відданий абсолютному журналізму, де все нескромно за визначенням. З появою інтернету ми опинилися в суспільстві загальної безтактності. Це доводить, наскільки ми далекі відтак від найменшого фундаментального поетичного й естетичного

сприйняття, яке може здійснюватися тільки в цілковитій таємності. Під час головних зустрічей задіяні всі органи чуття. Є дуже мало речей, каже Ліхтенберг, які можна скуштувати п'ятьма відчуттями водночас. Тільки любов може це зробити, тому що слух, дотик, смак, нюх і зір поєднуються разом, так сталося з Домінік, з першої зустрічі. Всі п'ять відчуттів одночасно. Знову ж таки, тому що це була вона, тому що це був я. Тому що це була інша вона, і тому що це був той самий я, який був іншим. Це те, що я назвав Множинними Близькими Ідентичностями. МБІ. Не модуль бар'єрного іскрозахисту, а множинні близькі ідентичності. Проблема полягає в тому, щоб знати, чи здатний хтось залишатися тим самим, коли він інший.

Домінік, мені було двадцять два роки, коли я її зустрів. Їй було сорок п'ять, і вона здавалася щонайменше на десять років молодшою. Вона лишалася моєю молодістю до кінця. «Один удар твого пальця по барабану вивільнює всі звуки і починає нову гармонію»* (Рембо). Це вона зачарувала Венецію. Спочатку ми здійснили подорож до Італії, до Флоренції, міста, яке я хотів відвідати, тому що неподалік, у Равенні, могила Данте. Флоренція — місто Данте, звідки він був вигнаний і засуджений до смерті гібелінами як білий гвельф. Мене кликала Італія. З Флоренції ми з Домінік вирушили до Венеції. Прогулюючись містом — вона багато гуляла у Венеції, — Домінік відкрила одне місце на Дзаттере, готель «Ля Кальчіна».

* «До розуму» з циклу «Осяяння». Тут і далі в перекладі Ю. Покальчука.

І там — нова гармонія, навесні й восени, регулярно. З одного боку — Пуант-де-ла-Дуан і церква деля Салюте. З іншого, у самому кінці набережної Дзаттере, — морський вокзал. Кораблі, невпинний рух, небо, благодать. Це стало необхідним. Місце і формула. Це було наше чарівне місце.

Кімната, яку ми займали, виходила, з другого боку Джудекки, на острів Сан-Джорджо, який ще чіткіше видно з понтона ресторану «Лінеа д'Омбра», плюс-кіт води, небо й бриз, безкінечна пам'ять, ось вона, віднайдена вічність, це море, змішане з сонцем. Письмо, малювання, музика, прогулянки. Церква Джезуаті о сьомій вечора із запаморочливим плафоном Тьєполо, червоні лаври, що вириваються зі стін, «Лінеа д'Омбра», сон святої Урсули в Академії, перехожі, споглядання, дослухання, чиста краса, радість. Усе тут, разом. Венеція була максимально відкритою для розвитку історії кохання, тобто для нас це було протилежністю «Яка сумна Венеція, коли кохання мертво», абсолютною протилежністю «Смерті у Венеції» Томаса Манна. У Венеції існує ціла меланхолійно-романтична традиція. Сартр, наприклад, був украй нещасливий у Венеції, тоді як Сімона де Бовуар почувалася там дуже добре. У цьому й є різниця між сприйняттям, усеохопним і розвиненим, з боку тіла і спротивом, який ми можемо назвати своїм іменем, а саме — протестантським. Венеція — вершина католицької пишноти. Ми поверталися туди щовесни, щоосені, у повній таємниці. Щасливі люди не прагнуть, щоб їх помітили. Таємний агент, якщо він надто рухливий, стає помітним. Тут потрібний особливий стан нервової

системи, що полягає в умінні за необхідності мати різні ідентичності задля безпеки.

(Тут
На четвертому поверсі
З видом на Реденторе,
Упродовж понад тридцяти років,
З ХХ по ХХІ століття,
Французькі письменники,
Філіпп Соллерс
І
Домінік Ролен,
Писали,
Щодня,
Восени й навесні,
В ідеальному спокої,
Більшість своїх книжок.)

Але будьте обережні, не помиліться: тільки якщо ви *таємний агент власним коштом*. Не на службі в країни, держави, громади. Не захищаєте жодної загальної цінності. Затялися на тому, що вважаєте просвітленням, яке відбулося дуже рано і яке незмінно показує шлях уперед. Це означає, що ви маєте абсолютно точний компас. «Твоя голова відвернулась: нове кохання! Твоя голова повернулася — нове кохання!» (Знову Рембо.) Ми регулярно підбиваємо підсумки, як мореплавець, який їде й повертається, сідає на корабель, сходить з корабля і який має дуже тісні стосунки з довіреними людьми. Ключове слово у всьому цьому — довіра. Довіра має бути абсолютною. Таємний агент не може допустити найменшої зради на своєму шляху, або він карає її так, що ми більше про неї не чуємо. Це означає бути впевненим у собі, як у іншому, або бути впевненим в іншому, як у собі самому. Це стосунки, які ми можемо підтримувати в людському житті, поки проходимо його, у цій швидкоплинній подорожі. Це також вимагає надзвичайно гострого сприйняття смерті, яка має бути основною силою, що рухає людиною. Тут троянда, тут треба танцювати.

*